

УДК 81'246.2(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/bsps-2023.2.6>

УКРАЇНСЬКА МОВНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РФ

Вікторія Сікорська

кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри довузівської підготовки
Одеського національного морського університету
вул. Мечникова, 34, Одеса, Україна
orcid.org/0000-0001-7278-8464
e-mail: sikorskavika1003@gmail.com

Людмила Дідур

викладач
Одеського національного морського університету
вул. Мечникова, 34, Одеса, Україна
e-mail: kafedrafris@gmail.com

Анотація. У запропонованій розвідці автори використовують визначення поняття «мовна ідентичність» як важливий аспект самоусвідомлення людини та взаємодії з іншими людьми, особливо в міжкультурному спілкуванні. Мовна ідентичність може мати вплив на різні сфери нашого життя, зокрема, освіту, кар'єру, особисті стосунки, культурну приналежність та ін. Проблематика мовної ідентичності висвітлена та досліджена не лише світовими лінгвістами, а й через призму наукових праць соціологів, антропологів, культурологів, психологів.

У сучасному світі з розвитком глобалізації та зростанням міграції мовна ідентичність стає все більш важливою темою, оскільки вона впливає на сприйняття та розуміння різноманіття культур і мов. Тому важливо враховувати мовну ідентичність у міжкультурному спілкуванні та розробці мовної політики.

Повномасштабне вторгнення рф на територію України чітко підтвердило, що мовна ідентичність може змінюватися протягом часу, зокрема, через міграцію, переїзди, зміни мовного середовища, освіти чи кар'єрного зросту, що може призвести до зміни сприйняття власної мовної ідентичності та мовних практик. Усвідомлення власної мовної ідентичності та розуміння різноманіття мов і культур може сприяти більш ефективному міжкультурному спілкуванню та допомогати розвитку взаєморозуміння та толерантності.

За результатами проведених соціологічних досліджень науковці в дослідженні продемонстрували реальну картину використання української державної мови в різних сферах життя та мовної ситуації в Україні загалом.

Ключові слова: державна мова, мовна ідентичність, мовний статус, офіційна мова, самоідентифікація, міжкультурне середовище, мовна спільнота, пропаганда, дискримінація, громадський захист.

UKRAINIAN LANGUAGE IDENTIFICATION DURING THE FULL-SCALE INVASION OF UKRAINE BY THE RUSSIAN FEDERATION

Viktoriya Sikorska

*Candidate of Philological Sciences,
Head of the Department of Pre-University Training
Odessa National Maritime University
34, Mechnikova Str., Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0001-7278-8464
e-mail:sikorskavika1003@gmail.com*

Lyudmila Didur

*Teacher at the Department of Social Sciences
Odessa National Maritime University
34, Mechnikova Str., Odesa, Ukraine
e-mail:kafedrafris@gmail.com*

Abstract. *In the proposed investigation, the authors using the definition of the concept of “language identity” existing in modern linguistics conclude that language identity is an important aspect of human self-awareness and interaction with other people, especially in intercultural communication. Linguistic identity can have an impact on many areas of our lives, including education, career, personal relationships, cultural identity, etc. The issue of language identity is highlighted and researched not only by world linguists, but also through the prism of scientific works of sociologists, anthropologists, culturologists, and psychologists. In today’s world, with the development of globalization and migration growth, linguistic identity is becoming an increasingly important topic, as it affects the perception and understanding of the diversity of cultures and languages. Therefore, it is important to consider linguistic identity in intercultural communication and language policy development.*

The full-scale invasion of Ukraine by the Russian Federation clearly confirmed that language identity can change over time, in particular, due to migration, relocation, changes in the language environment, education or career growth, which can lead to a change in the perception of one’s own language identity and language practices. Awareness of one’s own linguistic identity and understanding of the diversity of languages and cultures can contribute to more effective intercultural communication and help develop mutual understanding and tolerance. Based on the results of regularly conducted sociological researches, scientists in this article have demonstrated a real picture of the use of the state language in various spheres of life and the language situation in the country in general.

Key words: *state language, linguistic identity, language status, official language, self-identification, intercultural environment, linguistic community, propaganda, discrimination, public protection.*

Мовна ідентичність – це сукупність вірувань, цінностей, практик та звичок, які пов’язані з мовою, якою людина говорить і яку вважає своєю рідною або основною. Це поняття відображає те, як людина ідентифікує себе в контексті мови, тобто відповідає на питання: «Яка моя мова і як я відчуваю про неї?».

Мовна ідентичність може включати різні аспекти, такі як діалекти, акцент, вживання мови в різних соціальних контекстах, та інші. Вона може бути формована такими факторами, як культурне середовище, сімейна історія, місце проживання, етнічна приналежність та багато іншого.

З іншого боку, відчуття невпевненості в мові чи недооцінення своєї мовної ідентичності може призвести до страху перед спіл-

куванням з іншими людьми та недостатньої участі у мовних заходах і подіях, що може обмежувати можливості взаємодії з іншими культурами.

Одним з важливих аспектів мовної ідентичності є мовний статус, який визначає, яка мова вважається домінуючою у певній мовній спільноті. У деяких країнах, де є кілька мов, може бути встановлено офіційну мову, яка є мовою уряду, законодавства та освіти. Це може впливати на сприйняття інших мов у даній країні та на мовну політику щодо збереження мовного різноманіття.

Мовна ідентичність також може бути пов’язана з етнічною ідентичністю. Наприклад, люди, які належать до певної етнічної групи, можуть мати спільну мовну ідентичність,

яка визначається мовою, якою розмовляє дана етнічна група.

Важливо розрізнити мовну ідентичність та мовну компетентність. Мовна компетентність означає рівень знання та вміння використовувати мову, в той час як мовна ідентичність – це сукупність почуттів та переконань, пов'язаних з мовою. Люди можуть мати різні рівні мовної компетентності, але мати сильну мовну ідентичність, що може впливати на їхні мовні практики та вибір мови для спілкування.

Мовна ідентичність є предметом вивчення багатьох науковців у галузі лінгвістики, соціології, антропології, психології та інших суміжних дисциплін.

У лінгвістиці вивчення мовної ідентичності пов'язано з дослідженням мовних варіацій, діалектів, мовних контактів та багатомовності. Серед відомих лінгвістів, які займалися мовною ідентичністю, – це Вільям Лабов, Джон Гумперт, Майкл Холлідей та інші.

У соціології та антропології мовна ідентичність вивчається у контексті культурних, соціальних та політичних чинників, що впливають на формування мовної ідентичності. Деякі соціологи та антропологи, які займалися цією темою, – це Ернест Гелнер, Бенедикт Андерсон, Майкл Білліг та інші.

У психології мовна ідентичність досліджується у контексті особистісного розвитку та соціальної інтеракції. Психологи, які своїми працями відобразили тематику мовної ідентичності, – це Ерік Еріксон, Клаудія Хефнер, Джон Бергер та інші.

Зазначені науковці та багато інших досліджували мовну ідентичність з різних позицій, зокрема, в контексті різних культур й мовних спільнот, що дозволило зрозуміти багатогранність цієї теми та її важливість у сучасному світі.

В Україні є також значна кількість науковців, які займаються вивченням мови та мовної ідентичності, особливо в контексті сучасної політичної та соціальної ситуації в країні. До числа таких науковців можна віднести:

1) Наталю Андрущенко, доктора філологічних наук, професора Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Вона займається дослідженням мовної політики, мовної ідентичності та мовної культури в Україні;

2) Ігоря Шевченка, доктора філософських наук, професора Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І.Ф. Кураса НАН України. Професор проводить дослідження мовної політики та мовної ідентичності в розрізі мовних прав людини в Україні;

3) Ірину Федорову, доктора філософських наук, професора Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І.Ф. Кураса НАН України. Здобутки науковиці направлені на тематику мовної політики, мовної ідентичності та мовної культури в Україні та світі;

4) Ірину Костенко, доктора філологічних наук, професора кафедри української філології Національного університету «Києво-Могилянська академія» та Олександра Пономарьова, кандидата філологічних наук, доцента Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Вони приділяють увагу дослідженням соціолінгвістиці та літературної мови, мовної ідентичності та мовного виховання в Україні;

5) Марію Яремчук, кандидата філологічних наук, доцента кафедри української мови та культури Національного університету «Львівська політехніка». Дослідження філологині відображають проблематику мовного виховання, мовної ідентичності та мовної культури в Україні;

6) Олексія Погорелова, доктора філологічних наук, професора Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Він займається дослідженням мовної ідентичності та лексикографії української мови;

7) Людмилу Корольову, кандидата філологічних наук, доцента кафедри української мови та культури Хмельницького національного університету. Наукові надбання присвячені мовній ідентичності, мовній політиці та мовному вихованню в Україні.

Це лише незначний перелік науковців, які займаються дослідженням мовної ідентичності в Україні. Загалом, українська наукова спільнота має багато фахівців у царині мовознавства, які займаються різними аспектами.

Мовна ідентичність є важливим аспектом культурної та соціальної ідентичності, що відображає спосіб, яким мова використовується для вираження самоідентифікації, належності до групи та взаємодії з оточуючим світом. Мовна ідентичність може виявлятися в різних формах, таких як мовні

знаки, діалекти, акценти, лексика та інші аспекти мови.

Мовна ідентичність може впливати на багато аспектів життя людини, включаючи професійну кар'єру, соціальну взаємодію та культурний розвиток. Наприклад, мовна ідентичність може мати важливе значення для етнічних меншин, які шукають спільноту з людьми зі своєї етнічної групи, або для людей, які знаходяться в іншій культурі та намагаються адаптуватися до нового середовища.

Також мовна ідентичність може бути важливою для міжнародних спілок та організацій, що діють в міжкультурному середовищі, і може відігравати роль у встановленні контактів та побудові взаємовідносин.

Загалом, мовна ідентичність є складною та різнобічною темою, яка вивчається у багатьох наукових дисциплінах, і важлива для розуміння культурних та соціальних аспектів людського життя.

У період повномасштабного вторгнення в Україну ставлення громадян до української мови є досить різним в залежності від контексту та місця. На тимчасово окупованих територіях, що перебувають під контролем бойовиків та окупаційних військ, українська мова часто піддається дискримінації та заборонам. Українці, які проживають на цих територіях, змушені приховувати свою мовну ідентичність та не використовувати рідну мову для уникнення проблем.

Водночас на територіях України, що перебувають під контролем української влади, українська мова стала ще більш вживаною, популярною та актуальною. Перехід на українську мову людей, які проживають в тилу, є символом національної єдності та боротьби за незалежність, а також показовою ознакою любові та відданості до своєї країни й Батьківщини. Заразом і українські телеканали, радіостанції та інші медіа відіграють важливу роль у формуванні національної свідомості та зміцненні держави демонструючи сучасну народну культуру, творчість, традиції...

Аналізуючи проведенні опитування, спостерігаємо, що більшість українців підтримує офіційне визнання української мови єдиною державною мовою та вимагає від держави захисту прав української мови.

Заразом є непоодинокі випадки спроб використання мови як засобу пропаганди

та маніпуляції населенням. Наприклад, бойовики та пропагандисти з боку РФ використовують російську мову для створення образу «фашистської України», щоб якось виправдовувати їхню війну проти України. З іншого боку, українська влада та ЗМІ застосовують українську мову для мобілізації нації та зміцнення її волі до боротьби за свої права.

Також війна в Україні призвела до зміни мовного статусу Криму, який після окупації Росією був офіційно приєднаний до Російської Федерації. Російська мова стала єдиною офіційною мовою на півострові, а українська піддається дискримінації та заборонам.

Отже, війна в Україні призвела до зміни ставлення до мови, зокрема до української мови, та використання мови як засобу пропаганди та маніпуляції. Проте українська мова залишається важливим інструментом, який єднає націю, народ в єдине ціле.

В Україні неодноразово проводилися соціологічні дослідження щодо мовної ситуації, які досліджували використання української мови в різних сферах життя, рівень її знання та ставлення населення до неї.

Дослідження, проведене Інститутом соціології НАН України «Мовна ситуація в Україні: оцінки та думки населення» (2019), показало, що більшість українців підтримують збереження української мови як державної мови (93 %) та вважають її важливою частиною національної ідентичності (88 %). За цих обставин, 38 % респондентів відчують тиск на використання російської мови в повсякденному житті.

Зокрема, у 2020 році проводилося дослідження «Мовна ситуація в Україні: ставлення населення до мовної політики та мовного використання», яке було проведене Інститутом соціології НАН України. Дослідження продемонструвало, що більшість українців використовують українську мову в розмовах з друзями та родиною, а також в масмедіа. Однак українці частіше використовують російську мову на роботі та в громадських місцях, де переважає російськомовна аудиторія.

Також в 2021 році проводилося дослідження «Мовна картина України: відомості, думки, практики», яке було здійснене Київським міжнародним інститутом соціології. Дослідження вказувало на те, що українська мова залишається домінуючою мовою серед

українців, проте її використання є в залежності від регіону та соціального статусу. Також дослідження показало, що національна свідомість та мовна самосвідомість українців зростає, проте молодь менше володіє та вживає українську мову, а частіше використовує російську в повсякденному спілкуванні, через те, що україномовне коло спілкування обмежене.

У зв'язку із деформованим характером функціонування української мови в нашій країні (ст. 512) <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/262/7816/16333-1>, спричиненим багатьма історичними та соціальними факторами, уряд здійснює різні заходи для підтримки та розвитку державної мови. Зокрема, прийнято Закон про заборону дискримінації на підставі мови та Закон про забезпечення функціонування української мови як державної, який містить положення про обов'язкове використання української мови в усіх сферах життя. Також владою проводяться різні кампанії, заходи та проекти з популяризації та підтримки української мови та її використання у різних сферах життя. Серед них можна виділити такі проекти як, «Сучасна українська мова», «Мовні канікули», «Тиждень української мови», «Школа мовознавства» та інші. Ці проекти спрямовані на підвищення мовної культури та знання української мови серед населення, зокрема молодого покоління.

З цією метою 2022 р. активно реалізовано проєкт «Єдині». Опісля восьми проведених курсів перейти на українську вдалося майже 50 тис. людей [5]. Проєкт триває й далі. Долучитися до нього може кожний охочий, цілком безкоштовно та з будь-якої локації світу. На тепер проєкт «Єдині» відбувається у 25 українських містах та об'єднаних територіальних громадах.

Також слід зазначити, що велику роль у популяризації української мови відіграють різноманітні культурні заходи, такі як літературні конкурси, фестивалі, виставки та інші. Вони стимулюють інтерес до мови та культури та сприяють їх популяризації серед широкого загалу.

Російська агресія продемонструвала, що важливе значення для розвитку та піднесення престижу української мови мають не тільки заходи державної політики, але й громадські ініціативи. Є підставою вважати, що громад-

ський захист української мови має важливе значення для зміцнення національної самосвідомості та формування позитивної мовної ідентичності. Організації, що займаються громадським захистом української мови, працюють над популяризацією мови та її культури, організують заходи з підтримки української мови та навчання її, сприяють захисту мовних прав громадян та розвитку української мови в цілому. Важливо зазначити, що громадський захист української мови має велике значення для зміцнення національної самосвідомості, формування позитивної мовної ідентичності, сприяння поширенню української мови, її збереженню та розвитку, а також укріпленню позицій української мови як державної мови.

Стосовно цього доречно вказати на кроки, до яких на початку 2023 р. вдалися два українські заклади вищої освіти – Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна та Національний університет «Києво-Могилянська академія».

Спочатку в січні цього року ректорат харківського вишу ухвалив рішення запровадити на добровільних засадах посаду омбудсмена з-поміж представників професорсько-викладацького складу. Університетським уповноваженим із захисту державної мови став завідувач кафедри української мови М. Філон. Він має контролювати дотримання мовного законодавства та сприяти популяризації української мови.

Невдовзі академічна конференція Києво-Могилянської академії затвердила нові правила внутрішнього розпорядку. Вони рекомендують і водночас вимагають уникати в університеті спілкування російською мовою як мовою країни-агресора. Ідеться про розмови на перервах, у їдальні, коридорах, бібліотеці, на території НаУКМА, тобто про комунікацію в позанавчальний час і в позааудиторному просторі.

При цьому жодних каральних санкцій не передбачено. Це радше прояв внутрішнього вибору, особистої самоідентифікації і разом з тим утвердження колективної згуртованості. Як зауважив президент НаУКМА С. Квіт, «це питання не покарання, а культурних змін. Сенс не в покаранні, а в тому, щоб змінювати нашу внутрішню корпоративну культуру. Ніхто не буде підслуховувати студентів, але внутрішня громадська думка буде

такою, що це буде сприяти тому, щоб «Могилянка» повністю була україномовним університетом» [7].

Наразі посади мовних омбудсменів на громадських засадах запроваджено ще в кількох українських вишах. Серед них – Харківський національний університет імені Г.С. Сковороди та Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського. Показово те, що в педагогічному університеті питаннями захисту мовних прав студентської громади опікуватиметься не співробітник навчального закладу, а студентка.

Аналізуючи й інші регулярно проведені соціологічні дослідження можна з'ясувати реальну картину використання державної мови в різних сферах життя, а також ці результати допомагають уряду та громадським організаціям розробляти ефективні заходи для підтримки та розвитку української мови.

До інших соціологічних досліджень, що проводилися в Україні, відноситься дослідження «Мовні практики в Україні» (2021), проведене Інститутом соціології НАН України. Результати дослідження показали, що понад 80 % українців розуміють та володіють українською мовою. Проте, лише більше половини українців (53 %) використовують українську мову як основну мову спілкування у родині, а на роботі чи в навчальних закладах часто використовується російська мова, як було показано і в попередніх дослідженнях.

Згідно з дослідженням, лише 7 % українців вживають українську мову у повсякденному спілкуванні, тоді як російська мова займає перше місце у 41 % випадків. Водночас 51 % респондентів зазначили, що використовують українську та російську мови рівномірно. Дане дослідження також показало, що серед молоді (віком до 30 років) використання російської мови у повсякденному спілкуванні є більш поширеним, ніж серед інших вікових груп. Однак 83 % молоді вважає, що знання української мови є важливим для успішного життя в Україні.

Опитування проведене Фондом «Демократичні ініціативи» спільно з соціологічною службою Центру Разумкова за підтримки програми MATRA з 13 по 21 грудня 2022 року під назвою «Національна культура та мова в Україні: зміни в громадській думці після року війни» віддзеркалює, що у 2022 році

зросла частка громадян, які вживають українську мову в повсякденному житті, порівняно з 2021 роком. Якщо у 2021 році цей показник становив 64 %, то у 2022-му він зріс до 71 %. Водночас рівень вживання російської мови знизився на майже 10 %. Така динаміка є наслідком як ефекту символічної відмови, так частково і неможливістю проводити дослідження громадської думки на окупованих та прифронтових територіях Півдня та Сходу. Зросла й частка громадян, які вважають українську мову рідною. Якщо у 2021 році частка населення, котра вважала українську мову рідною, становила 77 %, то за рік вона зросла до 87 %. При цьому українська мовна ідентичність переважає в усіх регіонах України [8].

Можна відзначити ключовий аспект, що характеризує сучасну мовну ситуацію – це розширення україномовної аудиторії. Цьому є підтвердженням дані різних соціологічних досліджень. Так, соціологічна група «Рейтинг» у березні 2022 р. провела загальнонаціональне опитування щодо мовного питання в Україні. Його результати такі:

1) упродовж десятиліття – з 2012 по 2022 рр. – кількість тих, хто вважає українську мову рідною, зросла з 57 % до 76 %. Утрати російської мови за аналогічний період склали 22 % – зафіксовано падіння з 42 % до 20 %;

2) стало зменшується російськомовний сегмент українців. 2012 р. таких респондентів було близько 40 %, наприкінці 2021 р. – 26 %, а на початку війни – 18 %;

3) війна консолідувала українське суспільство та відчутно вплинула на ставлення громадян до питання статусу мови. Переважна більшість – 83 % опитаних – висловила думку, що єдиною державною мовою має бути українська.

Якщо до 24 лютого 2022 р. за надання державного статусу російській мові виступало 25 % респондентів, то вже за місяць їх лишилось усього 7 % [1].

Нашу увагу привернуло цікаве опитування «Мова та ідентичність в Україні на кінець 2022-го», яке провів у грудні минулого року Київський міжнародний інститут соціології. Де було зафіксовано ряд показових зрушень у мовній ситуації, а саме:

1) збільшення в повсякденному житті частки респондентів, які спілкуються українською мовою, та зменшення частки

російськомовних. У грудні 2022 р. 41 % опитаних зазначили, що спілкуються винятково українською, ще 17 % указали, що переважно комунікують українською. Натомість тих, хто розмовляє тільки російською, виявилось 6 %, переважно російською – 9 %. Проти 2017 р. частка україномовних зросла на 8 %, а російськомовних зменшилася на 11 %;

2) у родинному колі тільки або переважно українською спілкуються 52 % респондентів, тільки або переважно російською – 16 %. Це істотна зміна проти 2017 р., коли тільки або переважно українською спілкувалися 51 %, а тільки або переважно російською – 25 %;

3) на роботі чи в навчанні українською спілкуються навіть трохи більше, ніж вдома: про вживання тільки або переважно української заявили 68 % тих, хто працює, а російської – 11 %;

4) різке збільшення у 2022 р. частки людей, які вважають російську мову взагалі неважливою. Таких виявилось 58 % – у 2014 р. їх було всього 9 %. Показово, що навіть у традиційно російськомовних регіонах – на Півдні та Сході – такої думки дотримується 46 % мешканців;

5) різке зростання на Півдні й Сході України кількості громадян, котрі пов'язують себе з українською національністю. Якщо 2017 р. таких було 64 %, то 2022 р. – 90 % [2].

Ще одне, уже цьогорічне, соціологічне опитування дослідницької агенції Info Sapiens підтвердило означений тренд – зміцнення позицій української мови. Зокрема, за його результатами, упродовж року війни частка україномовних збільшилася на 16 % – з 46 % у лютому 2022 р. до 62 % у січні 2023 р. І навпаки – за цей період частка російськомовних українців зменшилася з 26 % до 13 % [3].

Дані соціологічного дослідження компанії Gradus Research «Суспільно-політичні настрої під час повномасштабного вторгнення військ РФ на територію України», проведеного 24–25 квітня 2023 року, свідчать про те, що понад 60 % українців у побуті використовують українську мову. Найбільш активно переходить на українську в побуті молодь (18–24 роки) та старша вікова група (55–60 років) [9].

Українська мова набуває популярності також в інтернет-просторі. До прикладу, онлайн-біржа Freelancehunt налаштувала власний сервіс таким чином, що українською

відкривається будь-яка пошукова сторінка для користувачів з України. За інформацією ресурсу, частка фрилансерів, яка до війни обирала українську мову, коливалася в межах 11–30 %. Після російського вторгнення цей показник виріс до 96 % [4].

Отже, як свідчать дані соціологічних досліджень мовної ситуації в Україні під час повномасштабного вторгнення РФ, українці підтримують збереження української мови як державної та вважають її важливою частиною національної ідентичності.

На нашу думку, поясненням вживання населення все ще російської мови у повсякденному спілкуванні більше за українську пов'язано з історичними, культурними та геополітичними факторами, такими як спадщина радянської епохи, географічне розташування та національний склад регіонів України. Крім того, відомо, що в російськомовних медіа та соціальних мережах ширяться пропагандистські матеріали та фейкові новини, які можуть впливати на свідомість деяких українців і змінювати їхнє ставлення до мови.

Загальновідомий факт, що мова є одним з ключових чинників національної консолідації, оскільки вона відіграє важливу роль у формуванні ідентичності та спільності нації. Мова не тільки відображає культурну спадщину та історію народу, але і сприяє збереженню національної свідомості та єдності. Мова дозволяє людям спілкуватися між собою, передавати знання та досвід, розуміти інших і відчувати приналежність до спільності. Через мову люди можуть висловлювати свої думки, переживання та емоції, висловлювати свою національну ідентичність та згуртованість з іншими представниками своєї нації.

Національна мова є важливим символом національної ідентичності, тому її збереження та розвиток є важливим завданням для будь-якої нації. Це особливо важливо в контексті глобалізації та інтеграції, коли національні культури та мови зазнають певного впливу та змін.

Оскільки Україна, як багатонаціональна країна, має свою специфічну мовну ситуацію, де різні національності відображають свої мови та культури, тому збереження та розвиток української мови є важливим завданням для українського суспільства та держави в цілому.

Останнім часом спостерігаємо стрімке зростання популярності української мови та інтересу до її вивчення. Це пов'язано з різними чинниками, серед ми виділили такі:

1) підвищення статусу української мови. Українська мова стає все більш популярною як державна мова України. Законодавство, що регулює використання мов в Україні, підвищує статус української мови, що сприяє зростанню інтересу до її вивчення;

2) нові підходи до вивчення мови. Сучасні методики та технології дозволяють ефективніше вивчати мову, зокрема за допомогою інтернет ресурсів, онлайнкурсів та мобільних додатків;

3) національна самосвідомість. В Україні зростає національна самосвідомість та інтерес до власної культури, що включає в себе мову;

4) глобалізація та мультикультуралізм. У світі спостерігається тенденція до збереження та підтримки мов та культур національних меншин, що сприяє збільшенню інтересу до мов інших народів, зокрема, й української.

Разом з тим можна виокремити й зростання популярності української мови і вивчення її як іноземної мови за період повномасштабного вторгнення РФ, оскільки українська мова стала більш доступною для вивчення за кордоном. Зараз у багатьох країнах є можливість вивчати українську мову як іноземну, а також з'явилися можливості для вивчення української мови онлайн, – цьому є пояснення зміна соціально-політичного контексту України.

З початку незалежності України зроблено багато зусиль для просування української мови як державної. Було прийнято закони, що захищають права української мови, зроблено зусилля для забезпечення її використання в різних сферах суспільства, відповідно до конституційного статусу України як держави з українською мовою, незважаючи на силу політичних поглядів, відблиском яких є значення російської мови як мови міжнародного спілкування народів Радянської держави.

Також варто згадати про важливу роль мови в культурному житті України. Українська мова є однією з головних складових національної ідентичності українців, що знаходить відображення у літературі, мистецтві, музиці тощо. Зростання інтересу до української мови може бути пов'язано з прагненням зберегти та розвивати свою культуру та ідентичність.

Окрім того, зростання популярності української мови пов'язане з загальним трендом на повернення до мов рідного регіону та збереження мовного різноманіття. В рамках цього тренду українці звертають увагу на якість викладання української мови, зокрема, на якість підручників та методик її вивчення. Також зростає попит на курси української мови як для дорослих, так і для дітей, що свідчить про підвищений інтерес до вивчення мови взагалі.

До того ж, відбувається певна зміна у менталітеті українців, яка полягає в тому, що українська мова стає для них не тільки засобом комунікації, але й символом національної самосвідомості та культурної спадщини. Не може не тішити те, що українці, не так швидко як хотілося б, але долають сором говорити українською, усвідомлюють, що мовне питання актуальне, бо зачіпає проблему ідентифікації. Це сприяє збільшенню кількості людей, які активно вивчають українську мову та використовують її в повсякденному житті.

Висновки

Проведене дослідження дозволяє зробити такі висновки, що у кризових ситуаціях, одним з проявів яких є війна, посилюється роль мови як чинника національної консолідації, мірила розмежування на «свій-чужий». Саме інтегративно-означувальна функція української мови вийшла на передній план у 2022 р. Водночас російська мова, залишаючись для певної частини українців засобом комунікації, фактично перестала бути для них маркером національної належності.

Повномасштабне російське вторгнення активізувало процес українізації. Українська мова поступово починає домінувати в тих регіонах (Південь та Схід України) і сферах (неформальне спілкування, професійна зайнятість, віртуальний простір), де тривалий час не посідала провідних позицій.

Масовий вимушений виїзд українських громадян за кордон істотно поживив інтерес іноземців до вивчення української мови – за кілька місяців після російської агресії вона стала однією з популярних європейських мов. Відчутно підвищився рейтинг української мови на світовому рівні.

Додатковим каталізатором розвитку та зростання престижності української мови є внутрішня міграція. Цій меті також слугує імплементація україноцентричних громадських

ініціатив на кшталт тих, які зреалізували низка українських закладів вищої освіти.

Серед важливих маркерів національної державності та національної ідентичності, який безпосередньо зачепило повномасштабне російське вторгнення, – це українська мова.

Значне зростання популярності української мови та інтересу до її вивчення однаково триває як в Україні, так і поза її межами. Російська збройна агресія призвела до масштабного переміщення населення зі Сходу України в центральні та західні регіони. Переважна більшість внутрішніх переселенців – російськомовні. Отже, склалися сприятливі обставини для опанування українською мовою багатьма ВПО.

Водночас на знак солідарності з нашою країною українську мову почали вивчати

понад 1,3 млн іноземних користувачів. Особливої популярності вона набула в державах, які прийняли найбільшу кількість біженців з України.

За повідомленням онлайн-платформи з вивчення мов Duolingo, попит на вивчення української мови в Ірландії підвищився на 2229% проти минулого року, у Німеччині – на 1651%, Польщі – на 1615%, Нідерландах – на 1590%, Чехії – на 1513%.

Окрім того, українська мова здійнялася на 20 позицій у рейтингу мовної популярності – з 37-ї позиції у 2021 р. на 17-ту у 2022 р. У Німеччині аналогічний стрибок популярності стосувався переміщення української мови з 36-го місця на 15-те, а в США – з 36-го місця на 22-ге за один рік [6].

ЛІТЕРАТУРА

1. Шосте загальнонаціональне опитування: мовне питання в Україні (19 березня 2022). *Соціологічна група «Рейтинг»*. 25 берез. 2022. URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/language_issue_in_ukraine_marc
2. Володимир Кулик. Мова та ідентичність в Україні на кінець 2022-го. *Збруч*. 07 січ. 2023. URL: <https://zbruc.eu/node/114247>.
3. Зміни в українському суспільстві за рік повномасштабної війни. *Info Sapiens*. 23 лют. 2023. URL: <https://www.sapiens.com.ua/ua/socpol-research-single-page?id=259>.
4. 96% фрилансерів перейшли на українську мову. *Sumy Life*. 16 лист. 2022. URL: <https://sumy.life/novyny/v-ukraini/12960-96-frilanseriv-perejshli-na-u>
5. У січні стартує дев'ятий безкоштовний онлайн курс вивчення української мови. *Вечірній Київ*. 26 груд. 2022. URL: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/76276/>.
6. 1,3 млн людей почали вчити українську: які мови були популярні в Duolingo цього року. *Українська правда*. 10 груд. 2022. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2022/12/10/251781/>.
7. Києво-Могилянська академія заборонила російську мову. Як це працюватиме і чи каратимуть. *BBC NEWS УКРАЇНА*. 28 січ. 2023. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-64437506>.
8. Національна культура та мова в Україні: зміни в громадській думці після року війни. Фонд «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріна» 10 бер. 2023. URL: https://dif.org.ua/article/natsionalna-kultura-ta-mova-v-ukraini-zmini-v-gromadskiy-dumtsi-pislya-roku-viyni#_Toc129302259.
9. Суспільно-політичні настрої під час повномасштабного вторгнення військ російської федерації на територію України – восьма хвиля дослідження. Квіт. 2023 р. URL: https://gradus.app/documents/352/Gradus_Report_-_War_Survey_w8_UA.pdf.

REFERENCES

1. Sait “Sotsiologichna hrupa “Reitinh” (2022). Shoste zahalnonatsionalne opytuvannia: movne pytannia v Ukraini [Site of Sociological Group “Rating”. The sixth nationwide survey: the language issue in Ukraine]. <https://ratinggroup.ua/>. Retrieved from https://ratinggroup.ua/research/ukraine/language_issue_in_ukraine_march... [in Ukrainian].
2. Kulyk V. (2023). Mova ta identychnist v Ukraini na kinets 2022. [Language and identity in Ukraine at the end of 2022]. *Zbruch – Zbruc, 07*. Retrieved from <https://zbruc.eu/node/114247> [in Ukrainian].
3. Sait “Info Sapiens” (2023). Zminy v ukrainskomu suspilstvi za rik povnomashtabnoi viiny [Site of “Info Sapiens”. Changes in Ukrainian society during the year of full-scale war]. <https://www.sapiens.com.ua/ua/index>. Retrieved from <https://www.sapiens.com.ua/ua/socpol-research-single-page?id=259> [in Ukrainian].
4. Sait “Sumy Life” (2022). 96% frilanserov pereishli na ukrainsku movu [Site of “Sumy Life”. 96% of freelancers switched to the Ukrainian language]. <https://sumy.life/>. Retrieved from <https://sumy.life/novyny/v-ukraini/12960-96-frilanseriv-perejshli-na-uk...> [in Ukrainian].
5. Sait internet vydannia “Vechirniy Kyiv” (2022). U sichni startue debiatyi bezkoshtovnyi online kurs vyvchenia ukrainskoi movi. [Site of internet edition “Vechirniy Kyiv”. The ninth free online Ukrainian language

- course starts in January]. <https://vechirniy.kyiv.ua>. Retrieved from <https://vechirniy.kyiv.ua/news/76276/> [in Ukrainian].
6. Sait internet vydannia “Ukrainska Pravda” (2022). 1,3 mil liudey pochaly vchyty ukrainsku: iaki movy byly populiarni v Duolingo tsohorich [Site of internet edition “Ukrainska Pravda”. 1,3 mil people started to learn Ukrainian language: what languages were popular in Duolingo this year]. <https://www.pravda.com.ua/>. Retrieved from <https://life.pravda.com.ua/society/2022/12/10/251781/> [in Ukrainian].
  7. Sait internet vydannia “BBC NEWS Ukraine” (2023). Kyiv-Mohyla Academy zaboronyla rosiisku movu. Yak tse pratsiuvatyme i chy karatymut. [Site of internet edition “BBC NEWS Ukraine”. Kyiv-Mohyla Academy banned the Russian language. How it will work and if there will be punishments. <https://www.bbc.com/ukrainian>. Retrieved from <https://www.bbc.com/ukrainian/news-64437506> [in Ukrainian].
  8. Sait Ilko Kucheriv “Democratic Initiatives” foundation” (2023). Natsionalna kultura ta mova v Ukraini: zminy v hromadskiy dumtsi pislia roku viiny [Site of Ilko Kucheriv “Democratic Initiatives” foundation”. National culture and language in Ukraine: changes in public opinion after a year of war]. <https://dif.org.ua/en>. Retrieved from https://dif.org.ua/article/natsionalna-kultura-ta-mova-v-ukraini-zmini-v-gromadskiy-dumtsi-pislya-roku-viyni#_Toc129302259 [in Ukrainian].
  9. Sait doslidnytskoi kompanii “Gradus Research” (2023). Suspilno-politychni nastroi pid chas povnomasshtabnoho vtorhnennia viysk rosiiskoi federatsii na terytoriiu Ukraini – vosma hvyliia doslidzhennia [Site of Research company “Gradus”. Socio-political moods during the full-scale invasion of the Russian Federation’s troops on the territory of Ukraine – eighth research wave] <https://gradus.app/uk/>. Retrieved from https://gradus.app/documents/352/Gradus_Report_-_War_Survey_w8_UA.pdf [in Ukrainian].